

Riksantikvariatets recept på limfärg. Från skriften traditionella färgtyper.

Limfärg är en enkel och välbeprövad inomhusfärg som använts i århundraden på väggar, tak och spismurar.

Även i dekorativt måleri har limfärg varit vanlig och är den färgtyp som i huvudsak använts vid stänk- och schablonmåleri.

Som tryckfärg på tapeter användes limfärg ända in på 1950-talet och används än idag inom ett visst sortiment. Förr, innan sandspacklet började förekomma, var det vanligt att limfärg även användes som utjämnande material på puts under tapeterna och kallades för kridering.

Limfärg kan målas på de flesta underlag som papp, makulerad juteväv, trä och puts.

Limfärg som takfärg har varit vanlig ända fram till 1950-talet.

Idag har limfärg sitt främsta användningsområde vid ommålning av tidigare limfärgsmålade ytor och vid nymålning i kulturhistoriskt intressanta hus samt vid stänk- och schablonmålning.

Limfärg består av krita, vatten och limlösning. Limmet är färgens bindemedel och kritan dess pigment och fyllnadsmedel. Limfärg kan brytas genom att kritan delvis ersätts med kulört pigment.

Som lim kan antingen animaliskt lim, typ horn-, ben- och fisklim, eller vegetabiliskt lim som cellulosalim användas. Avkok av Caragheen (islandsmossa) har förr använts som bindemedel, framförallt vid ommålning.

Limfärg med kasein som bindemedel har också förekommit. Cellulosalim blev ett vanligt alternativ först efter andra världskriget.

Limfärg har en jämn, matt yta med fin lyster. Det är en billig och hälsovänlig färg som torkar snabbt. En lämpligt utförd limfärgsmålning är lätt att renovera utan att underlaget skadas, men avgörande är valet av underbehandling.

Färgen är känslig mot fukt, vilket gör den olämplig i t. ex. kök och badrum eller på ytor som utsätts för fett och smuts.

Limfärg kan ha en tendens att krita av sig, vilket gör att den heller inte är lämplig på ytor som utsätts för nötning.

Limfärg baserad på horn- eller benlim får viss glans. Denna typ av limfärg kritar endast obetydligt och är den lämpligaste färgtypen för stöppling, men limfärg på animaliskt lim är ingen lagervara utan surnar efter en tid.

Limfärg baserad på cellulosalim kritar mycket lite och är den limfärg som är lättast att tillreda.

Den surnar inte utan går att lagra, men blir i regel inte lika stadig som limfärg baserad på animaliskt lim, varför den lämpar sig bäst för slätstrykning.

Limfärg baserad på Caragheemosseavkok har sämre bindkraft än de övriga och kritar mer vid beröring. Caragheemossa kan idag vara svår att få tag i och är därför knappast längre aktuell ens vid ommålning.

Limfärg tillredd av kasein kritar inte och är i det närmaste vattenfast.

Basrecept

Beroende på om limfärgen skall slätstrykas eller stöpplas och på vilket underlag limfärgen skall strykas är det viktigt att rätt proportioner mellan krita, lim och vatten erhålls och receptet kan därför behöva modifieras.

Små skillnader i vattenmängd kan ge stora skillnader på färgens konsistens. Vid stöppling ska färgen tillredas med något mindre vattenmängd.

För att kontrollera färgens styrka och kulör bör man måla upp ett prov och låta detta torka. Framför allt bör man se till att färgen inte blir för limstark om man använder animaliskt lim för då kan den lätt spjälka och även skada svaga re underlag.

Limfärg på horn- eller benlim

10 kg krita

c:a 5 l vatten

+ ev kulört brytpigment

limlösning: c:a 0,2 kg horn- eller benlim + lite vatten

Limfärg på celluloselim

10 kg krita

c:a 5 l vatten

+ ev kulört brytpigment

limlösning: c:a 0,2 kg celluloselim (eller 0,15 kg cellulosa klister)

+ c:a 5 l vatten

Alt 1. ger c:a 10 liter färdig färg och beräknas räcka till c:a 20 kvm.

Alt 2. ger c:a 15 l färdig färg men täcker trots detta inte fler kvm, endast vattenhalten är högre.

Tillredning

Blanda till rikligt med färg på en gång så att den med säkerhet räcker för hela den yta som ska målas .

1. Blötlägg kritan. Ta ett kärl som rymmer ca 15 l och slå i vatten. Häll i kritan tills en konisk topp bildas och låt den stå över natten så att kritan helt absorberat vattnet. Vid blötläggning får kritan inte omröras.

2. Tillred limmet. Användes horn- eller benlim blötlägges det i ett rostfritt kärl med lite vatten dagen före det ska användas. Vattnet ska endast täcka kornen, inte mer. Dagen därpå värms det blötlagda limmet i vattenbad så att det blir lättflytande.

Användes celluloselim blandas limmet enligt förpackningen.

Celluloselim och cellulosa klister är likvärdiga material men med olika densitet vilket gör att klistret måste blandas ut med något mer vatten vid tillredningen.

3. Blanda ihop lim och krita. Limlösningen blandas med den blötlagda kritan och omröres väl med en kraftig visp.

Pigmentering

Om man inte tillsätter kulörta pigment blir limfärgen varmt vit. En svagt kulört limfärg får man genom att tillsätta torrpigment som först rörs upp med lite vatten.

En mer kulört limfärg erhålles genom att ersätta kritan, helt eller delvis, med kulört pigment.

Vid mörka och färgstarka pigment får man räkna med stor pigmentåtgång.

Vill man snabbt få prov på den färdiga kulören doppar man en pappersbit i färgen och torkar den över en låga eller med en varmluftsfläkt.

Limfärg är betydligt mörkare och kulör starkare i vått tillstånd än i torrt.

Applicering

Färgen har förekommit såväl slätstruken som stöpplad.

Färgen stryks vanligen med pensel. Cellulosalimfärg kan även rollas med långhårig roller. Till strykning av tak används ofta rektangulära penslar s.k. plafondpenslar. Färgen skall strykas snabbt och flödigt med långa, jämna penseldrag i smala fack, ej bredare än penseln.

Limfärg stryks bara en gång och ger då full täckning.

Vid målning av större tak- och väggytor bör man vara flera än en målare för att hinna med att applicera färgen innan angränsande ytor torkat och för att erhålla ett snyggt resultat.

Vid stänkmålning doppar man en större trävisp av exempelvis björkkvistar i limfärgen och slår med kvasten över en pinne eller den andra handen så att färgstänk sprids över ytan.

Vid schablonmåleri använder man en tvärskuren något styv pensel och stöpplare i schablonerna.

Nymålning

Trä-, papp- och vävunderlag: Grundning, 1 gång strykning

Före grundningen på trä schellackeras kvistar. Vid nymålning grundas ytorna med en mager linoljefärg. Grundningen underlättar avlägsnandet av limfärgen vid kommande ommålningar. Grundningen ger även ett skydd mot spikskallar som annars lätt rostar.

Putsunderlag

Avslipning, grundning, 1 gång strykning.

Putsade underlag måste före grundningen avslipas från bruksstänk och löst sittande sandkorn med en stålspackel med avrundade hörn. Grundningen binder putsytan och gör att underlaget får en jämn sugning.

Ommålning

Patentering

För att kunna bedöma vilken målningsbehandling som är lämpligast vid ommålning av tidigare limfärgsmålade ytor måste hänsyn tas både till färgskiktets status och till behandlingsgången vid tidigare målningstillfällen och om den är slätstruken eller stöpplad. Vid oskadad, men något smutsad limfärgsmålning kan det i regel räcka att endast rengöra ytorna genom att torrborsta dem med mjuk panelborste eller gnugga mindre ytor med in-kromet ur ett färskt franskbröd.

Är en gammal limfärgsyta endast lätt skadad och tidigare ej övermålad kan den målas om utan att limfärgen behöver avlägsnas. Utlagningar görs med limspackel (lim och krita) varefter ytan patenteras och målas.

Alt 1. Tjockt limfärgsskikt med sprickor och flagor

Nedtvättning av limfärg, ilagning av skador i underlaget, isolering av ev missfärgningar, avslipning, patentering, 1 gång strykning.

Vid nedtvättning används vatten och träspackel. Golvet måste täckas in noga för detta är ett mycket slaskigt arbete. Skydda även limfärgsmålning som ej ska åtgärdas mot stänk. Limfärgsmålning på papp- och vävunderlag som föregåtts av grundning kan i regel avlägsnas utan att underlaget skadas.

Är ytan inte grundad måste pappytorna oftast omspännas och vävytorna makuleras varefter de behandlas som vid nymålning.

Genom att "patentera", dvs binda det tidigare limfärgsskiktet till underlaget med en grundfärg kan man måla utan att behöva avlägsna det äldre limfärgsskiktet.

Till patenteringen kan en ljus oljefärg användas efter det att den späts ut med lacknafta till grundfärgskonsistens.

För att underlätta appliceringen av patentfärgen på en gammal limfärgsyta kan lite flytande såpa tillsättas patentfärgen. Såpan förhindrar en alltför stark sugning till underlaget vid applicering av patentfärgen.

Limfärgsytor som missfärgats t ex av uttorkade vattenskador, rostfläckar o dyl måste särskilt isoleras före målning. Ibland är en patentering inte tillräcklig. Under förutsättning att fläckarna är väl uttorkade kan de isoleras med utspädd cellulosalack eller ljus schellack.

Såpning

Det förekom förr att man strök ytorna med såplösning istället för att patentera dem vid ommålning. Detta bör dock undvikas, för såpningen kan medföra spjälkning mellan limfärgskikten.

Men det finns situationer när en såpning kan vara lämplig, t.ex. där det förekommer äldre dekorativt måleri under en täckmålad limfärg vilket skulle förstöras av en grundfärg. ((patentering)).

Anmärkning

Limfärg är ej lämplig på blanka, hårda oljefärgs ytor utan föregående tvättning och grundning med mager matt grundfärg.

Alt 2

Tunt limfärgskiktgrundning:

Lätt avdammning 1 gång strykning.

som föregåtts av av ytan, patentering